

Hely- és művelődés- történeti célú temetői nyilvántartó rendszer fejlesztése

MOLNÁR Sándor

Milyen egy „temetkezési” honlap?

Manapság az unalomig ismételt közhelyek közé tartozik, hogy az, ami nincs fent a világhálón, az nem is létezik.

Írásomban arra keresem a választ, hogy léteznek-e temetői honlapok, ha igen, ezek milyen célt szolgálnak, illetve miként lehet egy temetőből szerkesztett bővíthető, és visszakereshető adatbázist létrehozni. Rövid elméleti kitekintés után a kecskeméti Szentháromság temető honlapját és fejlesztésének körülményeit mutatom be.

Temetői honlapok hazánkban és a nagyvilágban

Általánosságban elmondható, hogy viszonylag kevés temetőnek van hivatalos honlapja, illetve ha van, akkor is a temetőt mint „intézményt” mutatja be. Ritka az olyan eset, ahol az elhunytakkal kapcsolatos információk is elérhetők a weboldalon.

Egyes temetőket egyfajta turisztikai látványosságként kezelik. Ezek közül magyar vonatkozásban a Fiumei úti nemzeti sírkertnek*, illetve a házsongárdi temetőnek van honlapja**, míg a külföldi temetők közül a párizsi Père-lachaise*** a legjelentősebb.

A sírokat mint kulturális és turisztikai értéket felvonultató honlap az Eleink vidéki és külföldi temetőkben**** című adatbázis, amelyben a szerkesztők a földrajzi távolságokat figyelmen

* nemzetisirkert.hu

** <http://www.proteo.hu/hazsongard>

*** <http://www.pere-lachaise.com>

**** <http://www.agt.bme.hu/varga/foto/voltak.html>

kívül hagyva, egyfajta virtuális temetőt hoztak létre, egy felületen gyűjtve össze a legfontosabb magyar irodalmárokat, politikusokat.

A temető mint adattár

Minden leírható és katalogizálható?

Ahhoz, hogy egy információtömeget átlássunk, valamilyen strukturált halmazt kell létrehozni, melynek egyezményes adatok alapján kell készülnie.

Már korábban felvetődött, hogy a könyvtári életben használatos dokumentumleírást ki lehetne terjeszteni a nem könyvtári dokumentumok leírására is. Ennek egy érdekes, bár kissé extrém példája az amerikai polgárháborúban használt ágyúgolyó bibliográfiai rekordja.*

Persze, nem az a lényeg, hogy MARC formátumban írjunk le mindent, sokkal inkább fontos a könyvtári szemlélet, egy bizonyos információhalmaz gyűjteményként való értékelése és az archiválási hajlandóság.

Mit lehet leírni egy sírkőről?

Érdeemes külön kezelni a sírkő fizikai valóját (például a kialakítás, méret, anyag, díszítés), illetve az elhunyra vonatkozó részleteket (ide tartozik a szűkebb értelemben vett felirat, esetleg sírvers, valamint minden egyéb információ az elhunyról).

A technika rohamos fejlődésével egyre könnyebb nagy mennyiségű digitális tartalmat létrehozni. A tartalomszolgáltatás lényege, hogy ezt az információhalmazt minél hatékonyabban tegyük visszakereshetővé. Fontos az állomány metadatokkal való ellátása.

Minél többféleképpen tesszük visszakereshetővé a tartalmat, annál hasznosabb szolgáltatást hozunk létre.

Felmerülő problémák

A sírköveket vizsgálva, hamar kiderül, hogy minden egyes sírkő többé-kevésbé egyedi. Nincsen szabályozva, hogy egy sírfelíratra milyen kötelezően megadandó adatok vonatkoznak. Előfordul olyan sírfelirat, ahol csak a halál évét tüntetik fel, így erről sírkőről nem derül ki az elhunyt életkora, de létezik olyan felirat is, melyből az elhunytak neve sem derül ki (pl. Szeless család síremléke).

Általában véve kevés a rendelkezésre álló forrás, mert a sírfeliratok gyakran hiányosak. Vannak ún. temetői nyilvántartások, amelyek a temető kezelőjének birtokában vannak. Ezek között megkülönböztetjük a temetési nyilvántartásokat és az egyéb leltárkönyveket. A temetési nyilvántartásokban, az elhunytakkal kapcsolatos információkat találjuk (az elhunyt neve, a temetés ideje, a sírhely parcella, illetve sorszám szerinti beosztása, a halál oka...stb), ezek hivatalos iratok, jellemzően a temető kezelőjének birtokában vannak. Az egyéb leltárkönyvek közé sorolható minden olyan nyilvántartás, felmérés, amely független a temetkezési jegyzőkönyvektől.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy tiszteletben kell tartani az elhunytak jogait: az ún. kegyeleti jog a személyhez fűződő jogok közé tartozik. A halál okának megadása olyan érzékeny információ, amely sértheti az elhunyt becsületét. Senki sem örülne, ha felmenőiről ezt az információt találná egy nyilvános honlapon hogy, a „halál oka: kocsmában szék által agyoncsapva” (idézet egy temetői jegyzőkönyvből).

A kecskeméti Szentháromság temető története dióhéjban

A Szentháromság temető több mint kétszáz éven át volt a város katolikus temetője. Története szorosan összefügg a városéval, de mindezek ellenére ezidáig nem született a temető történe-

* <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/eforras/tananyag/informatika/libsys/katalog.htm>

tét bemutató átfogó monográfia. Az eddigi legteljesebb munka *Juhász István Kecskemét város temetői* című műve, melyben a szerző egy teljes fejezetet szentel a temető történetének.

A temető nevét az 1721–1722 (más források szerint 1709–1710) körül épült Szentháromság kápolnáról kapta. Megnyitásának közvetlen oka az 1739–1740-es pestisjárvány volt, amelyben 6000 fő, azaz a város korabeli lakosságának harmada esett áldozatul. Ekkoriban a temető még a város határán kívül helyezkedett el. A járványt követően a temetőt 38 évre lezárták.

1778-ban a Helytartótanács rendelete értelmében lezárták a város belső temetőit, és ismét megnyitották a Szentháromság temetőt. A következő száz évben kétszer került sor a sírkert területének bővítésére: először 1815–1816-ban, majd 1865-ben.

Kezdetben a sírkert szakrális központja a névadó Szentháromság kápolna volt, e köré temetkeztek a város jelentősebb polgárai. A XIX. század végén rendeletben tiltották meg, hogy az elhunytakat a saját lakhelyükről kísérik a temetőbe, és a temetőket halottasház építésére kötelezték. Ekkor alakult ki a temető ma ismert „központja”, 1886-ban épült meg a ravatalozó, majd 1894-ben a Kálvária és a Ferenczi mauzóleum, 1904-ben pedig a Farkas kápolna.

A temető legnagyobb kiterjedését a húszas években érte el, de az időközben felépült máriavárosi vasútvonal miatt további bővítése lehetetlenné vált.

1927-re készült el a mai Rávány tér környékén az első világháborús temető, amely 1939-re kiegészült *Imre Gábor* szobrával. A sírok elkészítésére a Rosenbaum cég és *Merász József* közösen kapott megrendelést.

A második világháború után, az 1950-es megyerendezést követően Kecskemét lett Bács-Kiskun megyeszékhelye.

A város lakossága 1949 és 1960 között 15%-al nőtt, és ez a növekedés lakáshiányhoz vezetett. Döntés született egy modern lakótelep építéséről, amely a második ötéves terv keretében valósult meg.

A mai árpádvárosi (kezdetben leninvárosi) lakótelep helyét a temető területén jelölték ki, alapkövét 1961. március 21-én helyezték el a Rávány téren. A temetők felszámolása és a terület beépítése nem egyedi példa, Debrecenben 1957-ben a régi *Dobozi temető* területén épült fel a Dobozi-lakótelep, Szegeden a Gyevi temetőt 2004-ben számolták fel.

A munkálatok során körülbelül 2500 sírt bontottak meg, felszámolták a Szentháromság kápolna környékén kialakított parcellákat, illetve áthelyezték az I. világháborús hősi sírokat is.

1927 és 1990 között a temető területe nagyjából a felére csökkent: 22,85 hektárról (228 500 m²), 12.66 hektárra (126 600 m²).

1. ábra

*Térkép a Google Earth alapján
(A halvány terület jelöli a mai kiskörút és a Halasi út nyomvonalát. Jól látszik, mekkora volt a temető egykori és jelenlegi kiterjedése.)*

Az I. ábrán jól láthatóak a sírkert területét érintő változások. Az eredeti terület a mai körút nyomvonalát követi, ezzel kvázi párhuzamosan húzták meg a temető mai határait. A lakóépületeken kívül szolgáltató épületek: óvoda, bölcsőde, iskola, bolt, orvosi rendelő is épült.

1964 május 1-jén nyitották meg a ma ismert köztemetőt, ezért az időközben lezárt Szentháromság temetőből ide helyezték át a város híres szülötteit: *Katona József*, *Kada Elek*, *Hornyik János* síremlékét, melyek az új temető díszsírhelyei között kaptak helyet.

A kecskemétiak is sokan exhumáltatták hozzátartozóikat az újonnan nyitó köztemetőbe, ezért sok az „üres” sírhely a Szentháromság temetőben.

A Szentháromság kápolna sikeresen átvészelte a munkálatokat, de tömbházakkal épült körbe. A berendezése elpusztult, 1967 és 69 között felújították, és 1996-ig főkönyvtár üzemelt benne. Az utóbbi években felmerült, hogy ismét kápolnaként üzemeljen, de konkrét lépések nem történtek, így az épület üresen áll.

A temető jelenlegi státusza kegyeleti park. Az önkormányzati és egyházi tulajdonban lévő temetőt a Kecskeméti Városgazdasági Kft. üzemelteti.

2007-ben a Magyar Nemzetörök Országos Szövetségének Bács-Kiskun megyei szervezete és a Történelmi Vitézi Rend önkéntesei jóvoltából, felújították az első világháborús hadisírokat, majd 2009-ben civil kezdeményezésre felvették a kálvária rendbehozatala, melyet 2010-ben adtak át.

A megvalósítás lépésről lépésre

A temető múltjának feltárása során használt források között fontosak voltak a Kecskemét helytörténetével foglalkozó dokumentumok. A különféle Kecskemét útikönyvek mellett a már említett, Juhász István-féle Kecskemét város temetői volt a legfontosabb forrásom.

* <http://www.kjmk.hu/emlek>

Az első forrás a Katona József Megyei Könyvtár Kegyeleti és Történelmi Emlékhelyek* adatbázisának Szentháromság temetőre vonatkozó tételei voltak. Ez az adatbázis szabadon elérhető az interneten. A felmérés 1989-ben készült, én a korabeli fényképeken szereplő sírkövek azonosítását végeztem el 2009-ban. Ez volt a 2010–2011-es felmérés előzménye. Felhasználtam még a kecskeméti Városgazdálkodási Kft, 1985-ben készült belső használatra fenntartott leltárát, mely A Szentháromság temető értékes sírjelei címet viseli. A felmérés készítői 300 sírt gyűjtöttek össze és felírták a legfontosabb adatokat (név, temetési év – ez általában a sírkövön szereplő első név), illetve a sírkőről készített vázlatos rajz, valamint az említésre érdemes egyéb információkat (sírvers, kovácsoltvas kerítés stb.).

A leltár kiegészült egy térképpel is, mely pontosan megmutatta az egyes sírjelek helyét, ez mára valószínűleg elveszett. A számozás folyamatosan növekvő, de a felmérést végzők nem leltároztak be minden egyes sírkövet. A parcellák sorszámait még a 1925-ös parcellabeosztás szerint adták meg.

A 89-es jegyzék összesen 60 tételt tartalmaz, a 85-ös úgy 300-at, de mindkettő elsősorban az „értékes” sírjelek összegyűjtésére készült, azaz egymástól távol eső emlékeket sorol el egy folyamatos sorszámozással növekvő lista.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tételek fizikai beazonosítását csak a Szentháromság temető nyilvántartása alapján lehetne megtalálni, azonban a nyilvántartás egy része megsemmisült még 1945-ben, és a megmaradt nyilvántartásokban is vannak hiányos tételek: „II. parcella, 4. sor, 12. sír Varga Pálné és még 5 személy” - a még 5 személyről nem lehet további adatokat felderíteni. Ezen problémák elkerülésére megváltoztattam az eredeti elképzelést, nem a sírhelyeket mértem fel, hanem a sírköveket. Érthetőbben fogalmazva, a felmérés során az egyedüli forrás a sírkő, illetve az ami leolvasható róla, azzal, hogy pontosan hányan vannak egy sírba temetve, nem foglalkozom.

A helyszín azonosítása

A felmérés előtt többféle megoldást közül választhattam: a főbb útvonalak megjelölése mellett, lehetett volna rajzolni egy olyan térképet, mely nagyjából jelzi a sír helyét, 2009-ben egy ilyen térkép készült. Ez a megoldás nem célszerű, mert kézenfekvő lenne GPS koordinátákkal megjelölni a sír helyét, de megfelelő eszköz hiányában egyelőre le kellett mondanom erről a megoldásról, mert olyan finomságú GPS-re volna szükség, amely képes érzékelni az egy méter távolságot. Az adatbázisban van külön oszlop a GPS adatoknak, bízva abban, hogy a rekordok a későbbiekben majd kiegészülhetnek a pontos koordinátákkal.

Mivel egyik megoldás sem volt kielégítő (azaz a laikus felhasználó, nem találná meg a sírkő pontos helyét), ezért a temető egy részének, tételes, mondhatni méterről méterre történő felmérését végeztem el.

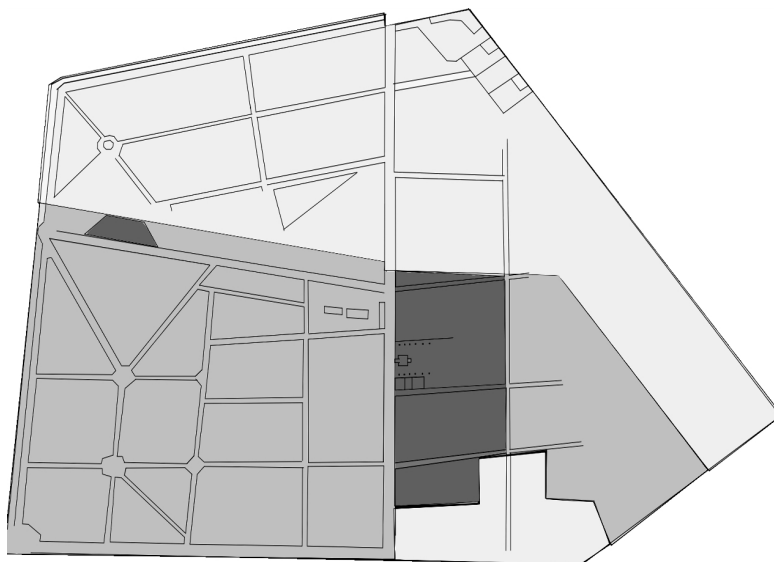
A felmért terület

A temető belső harmadában található kettes, hármas, négyes, illetve ötös parcella került felmérésre. A cél az volt, hogy leltárba kerüljön mindaz, ami most szabad szemmel látható, azaz elsősorban a sírkövek felmérése volt a cél, és nem a nyilvántartások feldolgozására.

A tárgyalt terület körülbelül 3 hektár nagyságú, 490 különálló sírhelyet tartalmaz.

A kettes parcella csak részlete az eredeti kettes parcellának, területe a hatvanas években felszámolásra került. A hármas parcella egy része kriptás elrendezésű, de a nagyobb rész apró, többnyire jelöletlen sírokból áll. Itt található az eddig ismert legrégebbi sírkő, *Baki István* sírja 1791-ből.

* <http://szentharomsagtemeto.hu/szamok/556.php>

2. ábra

*Sematikus ábra az 1925-ös parcellabeosztás alapján
(Kiegészítve a temető jelenlegi kiterjedésével és az eddig mért területekkel)*

A hármas parcellához tartozik a kálvária, a temető jelenlegi építészeti, és szakrális központja, A négyes parcella kriptás elrendezésű és az egyik legjobb állapotban lévő terület.

Az ötös parcella távolabb esik a központtól, egyre dísztelenebb sírkövek jellemzik, legérdekesebb tétele a Faragó család sírja*, bizonyítja, hogy a családok tudatosan egy helyre temetkeztek, a rokonság egyes ágai külön sírkövet emeltek maguknak. Ez a fajta páros sír jellemző az egész temetőben.

A honlap

A szentharomsagtemeto.hu prototípusát 2009-ben kezdtem fejleszteni. Ez a verzió ma már nem érhető el, minden eleme átkerült a jelenlegi weboldalra.

A leghangsúlyosabb rész a térkép, mely az adatok közti navigáció alapja. Mivel a felhasználók többsége nem konkrét céllal nézi meg a honlapot, ezért az ő igényeiket a térképes böngészés elégíti ki leginkább.

Az egyes sírelyekre vonatkozó információk egy MySQL adatbázisban vannak tárolva, melyből egy PHP szkript segítségével lehet kinyerni a „sírkártyát”.

Börönde Ferencz sírja	
	Formája: klasszikus
	Anyaga: fehér márvány
	Mérete: 190 x 60 cm
	Kerítése: nincs
	Helye: 4. szakasz 6. sor 5. sír
<p>Felirata: A teljes Szentháromság nevében Börönde Ferencz és neje családi sírboltja Itt nyugszanak Börönde Terencz élt 63 évet meghalt 1895 május 10-én és neje Farkas Rozália élt 72 évet meghalt 1903 okt 17-én Gyermekük Börönde Ferencz élt 51 évet meghalt 1928 neje Szabó Krisztina élt 71 évet meghalt 1952</p>	

3. kép

Sírkártya

(A sírkártya segítségével egy ablakban lehet szolgáltatni az egyes sírhelyekhez tartozó információkat)

A „sírkártya” egy katalóguscédulaszerű rövid, tömör leírás, mely a lehető legtöbb információt szolgáltatja az adott sírról. A sírkártya tervezésekkor a Kegyeleti és Történeti Emlékhelyek adatbázisának adatbázisának rekordjait vettem alapul.

Az adatbázisban minden sírhely külön rekordként kerül feldolgozásra. Erre azért van szükség, mert az volt a gyakorlat, hogy ha az exhumálás után a család nem tartott igényt a sírkőre, akkor a

sírkövet ledöntötték, és azt benőtte a borostyán. Lehetséges, hogy a most üresnek jelölt sírhelyeken még megvan a sírkő, csak el van fektetve. A sírhely szerinti nyilvántartással könnyedén lehet új sírkártyákat létrehozni, mert így az adatbázis hierarchiája nem sérül.

Jelenleg 490 sor található az adatbázisban és ehhez 177 sírkártya tartozik.

A kereső azon felhasználóknak szól, akik valamilyen pontos információs igénnyel látogatnak el a honlapra. Külön adatbázisban tároljuk a hadisírokat és a többi síremléket, ezért külön keresőablakban lehet keresni a városi lakosok és a katonák között.

A hősi temető és ami mögötte van

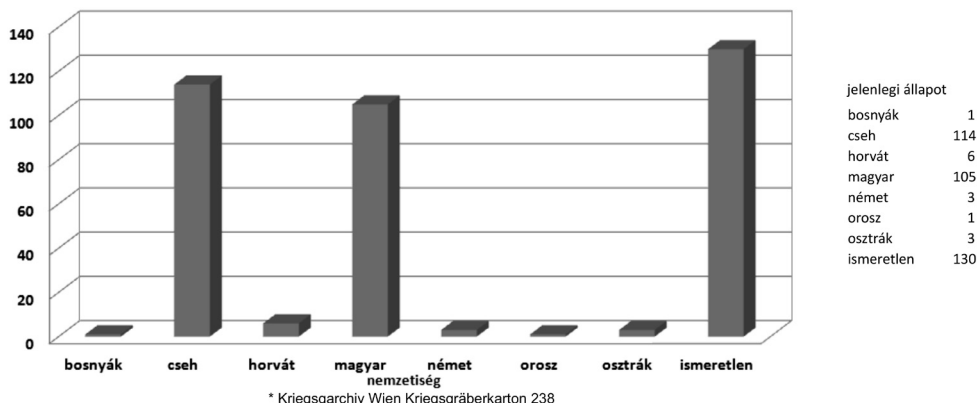
A Szentháromság temető egyik legszebb síremléke az I. világháborús katonai temető, 363 kis kőkockából álló kompozíció. Mindegyik síron ugyanazok az adatok (név, rendfokozat, születési és halálozási év) szerepelnek, ami nagyban mértékben megkönnyítette a feltárást.

Kezdetben úgy gondoltam, hogy minden bizonynyal kecskeméti származású katonák nyughelye lehet, de a Hadtörténeti Intézettel folytatott levelezés után kiderült, hogy ez nem igaz. A Szentháromság temetőben nyugvó katonák, nem kecskemétiak, illetve nem is a környéken elesett katonák, hanem a Kecskeméten működő tartalék hadikórházban elhunytak. A katonák több különálló alakulathoz tartoznak, és meglepően sok a nem magyar nemzetiségű (a legtöbb külföldi katona cseh származású), de a sírköveken magyarosított névalakok olvashatók.

Külön érdekesség, hogy a Kecskeméten meghalt ellenséges (szerb, illetve olasz) katonák számára nem készült fejfa.

A hősi temető nemzetiségi megoszlása

A Hadtörténeti Intézet és a saját adatok összesítése*

Eredmények, tapasztalatok

Sikerült bebizonyítani, hogy mennyire rugalmasak a tartalomszolgáltatás határait. Sikerült létrehozni egy már meglévő adathalmaz strukturált klónját.

Sikerült a sírkertet elektronikus formában archíválni. A Szentháromság temető a maga nemében egyedülálló műemlék. A sírkövek többsége több mint száz éves, és ki vannak téve az időjárás viszontagságainak. A feliratok nagy többsége szabad szemmel nem olvasható (a felmérés során a kövek végigsatírozásával sikerült kiolvasni a feliratokat). Sajnos, több sírkő összetört, megsemmisült az évek folyamán. Valós veszély, hogy amit ma még fel tudunk mérni, az fél év múlva már elveszett információ. Ezért teljesült a kitűzött cél, a kulturális örökség védelme

Egy temetőről szóló adatbázis létesítése határeset a múzeumi, illetve a könyvtári feladatok között

Kinek a feladata a kulturális örökség számbavétele? Múzeumi vagy könyvtári feladat? Egy elsősorban helytörténeti-néprajzi anyagot a modern információs technológiákkal ötvözve, olyan szolgáltatást lehet létrehozni, amely a laikus emberek számára is érdekes lehet. A közgyűjtemények feladata egyre inkább a szolgáltatás, ez megmaradásuk kulcsa.

Kik a potenciális felhasználók?

Elsősorban a kecskemétieknek, illetve e Kecskemét helytörténetével foglalkozóknak készült a honlap. A temető egyfajta sajátos pillanatképet ad a századfordulós Kecskemét társadalmáról, illetve a sírkert területi változásai jól jelzik a Kecskeméten történt változásokat.

A kecskemétieken kívül a családfájukat kutató személyek számára is hasznos lehet az oldal.

A családfakutatók számára a sírkövek különös jelentőséggel bírnak, hiszen jó esetben akár 3–4 generáció is egy sírhelyre temetkezik, és a sírkövön szereplő nevek időállóbbak, mint a keresztlevelek.

A temetkezéssel kulturális vagy néprajzi értelemben foglalkozók számára is érdekes lehet az adatbázis, az utóbbi 150–200 év különböző sírformái iránt érdeklődők számára. A jövőre nézve tervben van a Szentháromság temetőben lévő sírversek összegyűjtése is.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a kecskeméti Városgazdasági Kft. és a Szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársainak, név szerint Herczeg Anikónak, Csongrádi Bélának, Székér Zoltánnak, valamint dr. Kokas Károlynak és Sándor Ákosnak a honlap létrejöttéhez nyújtott támogatásért és a belém fektetett bizalomért.

* Kriegsgarchiv Kriegsgräberkarton 238